

بررسی عوامل کالبدی موثر بر حضور امن زنان و اقشار آسیب پذیر در مجتمع های مسکونی؛ نمونه موردی: محله امامیه مشهد

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۱۷

کد مقاله: ۲۹۴۸۳

آیدا کریمیان^{۱*}، هیرو فرکیش^۲

چکیده

داشتن محیطی امن و احساس امنیت در فضا همواره از نیازهای اساسی انسان در جامعه و در فضای زندگی بوده است. در مجتمع های مسکونی به عنوان اولین فضا پیش از ورود به فضای وسیع تری نظیر جامعه، داشتن احساس امنیت جلوه مهم تری پیدا میکند. حضور امن در فضای زندگی باعث تقویت اعتماد به نفس انسان برای حضور در محیط ها و فعالیت های اجتماعی میشود. در جامعه ای که بیشتر فضاها جنسیتی طراحی شده اند و زنان سهم کمی از فضاهای عمومی دارند لزوم طراحی مجتمع های مسکونی براساس نیاز زنان باعث شکوفایی و تشویق آن ها به حضور موثر تر در جامعه میشود. فضاهایی که در ساعات مختلف شبانه روز بدون احساس ترس قابل استفاده باشند. هدف مطالعه حال حاضر پس از بررسی مبانی نظری و پیشینه تحقیق، سنجش و بررسی فاکتورهای کالبدی موثر بر امنیت زنان و اقشار آسیب پذیر است که از نتایج تحقیق استخراج شده است. سپس پرسش نامه هایی بین ۱۹۶ نفر از ساکنین دو مجتمع مسکونی سامان و خانه سازی در محله امامیه مشهد که توسط نیروی انتظامی معرفی شده اند توزیع گردیده است. نتایج پرسش نامه توسط نرم افزار SPSS و آزمون های رگرسیون، همبستگی و فاکتور آنالیز پیمایش شده اند و مهمترین عوامل موثر بر امنیت زنان طبق نظر ساکنین بدست آمده است که با توجه به شرایط خاص ساکنین منطقه مورد مطالعه راهکارهایی جهت بهبود طراحی و افزایش حضور پذیری امن زنان و اقشار آسیب پذیر ارائه می گردد.

واژگان کلیدی: زنان، اقشار آسیب پذیر، امنیت زنان، مجتمع های مسکونی.

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد، رشته معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، (نویسنده مسئول) aidakarimian91@gmail.com

۲- استادیار گروه معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد

۱- مقدمه

وجود محیطی امن برای زندگی در کنار سایر نیازهای اساسی فیزیولوژیکی انسان مانند غذا، سرپناه و بهداشت از ضروریات زندگی انسان است. ارضا نشدن نیاز به امنیت انسان در فضاهای جمعی، نه تنها او را از رسیدن به نیازهای رده بالاتر همچون خودشکوفایی، زیباشناختی، دانستن و فهمیدن باز میدارد، بلکه کاهش تعاملات اجتماعی و در نهایت خالی ماندن فضاهای عمومی را در پی دارد. (اکبری، پاک بنیان، ۱۳۹۱: ۵۵-۵۴، مازلو، ۱۹۷۱)

امروزه اکثر صاحب نظران سیاسی، اقتصادی و اجتماعی معتقدند که دستیابی به رشد و توسعه ی پایدار بدون مشارکت هدفمند گروه های مختلف مردم از جمله زنان امکان پذیر نیست. اما حضور زنان در صورتی اثر مورد نظر را خواهد داشت که زنان از احساس امنیت کافی برخوردار باشند. (حقیقتیان، ۱۳۹۲: ۲) اما متأسفانه ناامنی های فیزیکی، روانی و جسمی سبب شده تا زنان در اجتماعات مختلف از بروز استعدادها و خودشکوفایی باز بمانند و انزوا را بر حضور همراه با تحقیر شخصیت در اجتماع ترجیح دهند. (اکبری، پاک بنیان، ۱۳۹۱: ۵۵-۵۴)

سرآغاز این مهم از کوچکترین و ابتدایی ترین بخش حضور زنان یعنی محل سکونت نشأت می گیرد. شروع هر رشد و تحولی ابتدا در واحد اجتماعی خانواده پس از آن محل سکونت و در نهایت جوامع بزرگتر شکل می گیرد. اما به دلیل رشد شهرنشینی دهه های اخیر در ایران، الگوی تولید مسکن تغییر یافته و لزوم ایجاد انبوه مسکن، سبب کاهش کیفیت و مطلوبیت طراحی ها گشته است. طراحی مجتمع های مسکونی امروزی به دلیل عدم توجه به نیازهای انسانی و در نظر نگرفتن پیامدهای روانشناختی آن، زندگی فردی و اجتماعی ساکنین را با مشکلاتی مواجه ساخته است. (یزدانی، تیموری، ۱۳۹۲)

مطالعات و تحقیقات موجود در سراسر جهان در زمینه توجه به امنیت زنان و طراحی محیطی براساس نیاز شهروندان زن بسیار انجام شده است اما ارائه رویکرد و راهکار مناسب که به ارائه الگوی طراحی منجر شده باشد بسیار اندک است یا در حد چندین راهکار باقیمانده است به خصوص در ایران و در شهری نظیر مشهد با جمعیت نسبتاً زیاد مناطق حاشیه نشین و اقشار آسیب پذیر این موضوع جدید و نوآورانه است. ضرورت و اهمیت بررسی این موضوع براساس آمار های پلیس آگاهی از عدم رضایت شهروندان با توجه به افزایش میزان جرم خیزی برخی مناطق و محله های مختلف در سطح شهر مشهد به خصوص در محله امامیه احساس وجود امنیت توسط شهروندان کاهش چشمگیری پیدا کرده است قابل استناد است. (شورای شهر مشهد، شهرداری مشهد، پلیس آگاهی محله امامیه، سرهنگ افتخاری رییس دایره مبارزه با آدم ربایی و سرقت های مسلحانه)

۲- بیان مساله :

اکثر فضاهای شهری ماهیتی جنسی شده دارند؛ از این رو مردان عموماً فضاهای عمومی و زنان فضاهای خصوصی را در اختیار می گیرند. این احساس عدم امنیت، تحرک آزادانه و فعالانه زنان را محدود می کند. برخی فضاهای شهری ناامنی را به زنان القا می کنند. این عدم امنیت زنان در فضای شهری، مشارکت کامل آنان را در اجتماع محدود می کند. (اعزازی، ۱۳۸۰). احساس امنیت توسط زنان در جامعه اگر برآورده نشود مشکلات فرهنگی اجتماعی و ... بسیاری را به همراه خواهد داشت از جمله تضعیف روحیه سرزندگی در جامعه.

بافت مسکونی محیطی است که در طول شبانه روز پذیرای عده زیادی از زنان است. عموماً در اطراف املاکی که دور افتاده تر هستند و متروک شده اند احتمال وقوع جرم بالاتر می رود. ضریب امنیت زنان در مناطق مسکونی به خصوص امنیت زنانی که بیشتر تنها هستند (نظیر زنان خانه دار در طول روز که دیگران در اطرافشان نیستند) با کاهش مراقبت از خیابان ها و افزایش فرصت های مخفی شدن و فراهم آوردن خلوت مناسب و تشویق کردن ورود مزاحمان (نظیر موتور سواران و یا خودروهای عبوری از مناطق مسکونی) بیشتر در معرض خطر قرار می گیرد (Bell, 1998).

نظر به اینکه، ساختار مجتمع مسکونی بر پایه ی منافع مشترک عمومی استوار است و ساکنانش خود را در قبال محل سکونت خویش مسئول میدانند. در این تحقیق سعی شده تا عوامل کالبدی موثر در تامین منافع مشترک ساکنین شناسایی شده و سپس راهکارهای طراحی ایجاد امنیت در ساختمان های مسکونی، با روش های مطابق با ویژگی های این نوع ساختمان ها صورت گیرد. به منظور رسیدن به این هدف دو مجتمع مسکونی مورد مطالعه در محله امامیه مشهد را بررسی کرده ایم.

۳- پیشینه پژوهش :

افزایش میزان جرم و جنایت دولت مردان و سیاست مداران را بر آن داشت تا در جست و جوی راه های عملی و فوری برای حل این مشکل برآیند در سرتاسر دنیا داخل و خارج از ایران در سال های اخیر تحقیقات و مقالات متعددی در زمینه امنیت و طراحی محیطی منتشر شده است. گلی ۱۳۹۰ در مقاله ای با عنوان زنان و امنیت در فضاهای عمومی شهری به سنجش میزان احساس امنیت زنان در پارک آزادی شیراز پرداخته است. از جمله نتایج تحقیق این است که عوامل محیطی مانند کاربری اراضی، تنوع کاربری های پیرامون و ساعت های فعالیت آن ها با افزایش حس امنیت زنان رابطه معنا داری دارد. (گلی، ۱۳۹۰)

علیخواه و نجیبی در پژوهشی که با عنوان زنان و احساس ناامنی در فضای شهری در سال ۱۳۸۴ در شهر تهران انجام دادند به این نتیجه دست یافتند که حدود نیمی از زنان به هنگام تردد در شهر احساس امنیت ندارند. در بین زنان تحصیل کرده و دارای درآمد بالا و زنانی که در محله آن ها ساختمان ها و زمین های متروکه کمتر بوده و نیز زنانی که از فعالیت های پلیس رضایت بیشتری داشته اند میزان احساس ناامنی کمتر بوده است.

نتایج یک بررسی در کره جنوبی در سال ۲۰۰۹ بر روی امنیت مجتمع های مسکونی تحت تاثیر عواملی نظیر فضای باز مجتمع و فعالیت های خارج از مجتمع ساکنان نشان داد هر دو عامل طراحی کالبدی و نوع فعالیت فرد ساکن هر دو به طور همزمان بر رفتار مجرمانه فرد تاثیر مستقیم دارند (Kang & Lee, 2004/Sung & Park, 2009).

تحقیق دیگری در ارتباط با امنیت زنان در مجتمع های مسکونی نشان داد که محل های خاص نظیر پارکینگ های زیرزمینی چه میزان در ایجاد ترس در زنان و عدم احساس امنیت تاثیر گذار هستند (Choi & Lim, 2005).

همچنین در مقاله ای با عنوان تاثیر کالبد فضاهای عمومی بر احساس اجتماعی زنان که در دو مجموعه مسکونی اکباتان و نارمک در تهران انجام شد نشان میدهد که بلند مرتبه بودن اکباتان سبب ایجاد پتانسیل هایی برای وقوع جرایم و کاهش احساس امنیت برای زنان شده است. البته این بدان معنا نیست که به طور خاص بلند مرتبه بودن یک مجموعه سبب کاهش احساس امنیت در آن شود.

بلکه نتایج این پژوهش نشان میدهد که مجموعه های مسکونی با الگوی بلند مرتبه نسبت به مجموعه های متعارف پتانسیل های بیشتری برای ایجاد فضاهای نا امن دارند و طراحی کالبدی این مجموعه ها نقش بسیار مهمی در بالا بردن احساس امنیت ساکنین این مجموعه ها ایفا میکند تا جایی که در نظر گرفتن ویژگی های کالبدی موثر بر کاهش موقعیت های جرم زا و افزایش احساس امنیت ساکنین باید همواره نقش پر رنگ تر و کلیدی تری در مجموعه های مسکونی بلند مرتبه نسبت به مجموعه های متعارف داشته باشد (اکبری، پاک بنیان، ۱۳۹۱).

مقاله دیگری با عنوان جایگاه طراحی در ایجاد حس امنیت در مجتمع های مسکونی در شهر ها، ایجاد حس امنیت به عنوان یکی از عوامل انسانی - محیطی نقش مهمی را رشد جمعیت و افزایش نیاز به مجموعه های مسکونی در شهر ها، ایجاد حس امنیت به عنوان یکی از عوامل انسانی - محیطی نقش مهمی را در رضایت مندی و آسایش افراد در زندگی شان ایفا خواهد نمود. با این وجود با رعایت موارد ذیل در طراحی می توان گامی مؤثر در ایجاد حس امنیت در مجتمع های مسکونی برداشت:

- همجواری تصرف ها در ساختمان باید به نحوی صورت گیرد که مساله اشرف و دید از تصرف های دیگر به تصرف های مسکونی، از طریق بازشوهای پنجره یا درهای ورودی به حداقل تقلیل یابد.
 - مجتمع های مسکونی در مجاورت فضاهایی استقرار یابد که خود بازدارنده اعمال خلاف اند به عبارت دیگر، محل استقرار ساختمان باعث تشدید ناامنی نگردد این مورد شامل سازگاری کاربری های مجاور با مجموعه مسکونی میباشد که هر چه کاربری های اطراف سازگارتر باشد امنیت بیشتری را می توان متصور شد.
 - شکل و ویژگی های کالبدی ساختمان باید به نحوی باشد تا شرایط پنهان کاری و انجام دادن کارهای خلاف را ایجاد نکند.
 - عدم ایجاد فضاهای تاریک و بدون دید و نیز فضاهای کنج و دنج (فضاهای بی دفاع) مانع از انجام بزهکاری میشود.
 - ایجاد کاربری های متنوع و متجانس در مجموعه های مسکونی که بتواند در شب فعالیت کند.
 - تعریف مرزهای روشن بین فضاهای عمومی و خصوصی که مالکیت یک فضا را تعریف میکند و به وسیله آن بتوان سلسله مراتب فضایی را در مجموعه های مسکونی پشتیبانی کرد.
- همچنین در تحقیقی که تحت عنوان بررسی شاخص های امنیت کالبدی به منظور حضورپذیری زنان در فضای شهری در سال ۱۳۹۳ در مشهد انجام شد نشان داد:

- با نورپردازی صحیح رو به خیابان
- قراردادن تلفن های عمومی در نقاط خلوت و دنج بین مسیرهای فرعی
- تجهیز پارک های دنج سطح محدوده مانند بوستان ها و نگهبانی شبانه روزی
- افزایش کاربری های ۲۴ ساعته در محدوده مانند سوپرمارکت و مراکز تجاری
- همچنین آموزش صحیح بانوان در برخورد با مشکل در مناطق کم تردد از طریق رسانه های محلی و عمومی می تواند گامی موثر در هرچه بهتر کردن امنیت در منطقه مورد نظر باشد.

حوزه ی شهری و فضاهای عمومی عرصه ای است که نابرابری و تبعیض جنسیتی در آن دیده می شود، به گونه ای که ادعا می شود زنان و مردان فضاهای شهری را به صورت های متفاوتی تجربه می کنند و به عبارت دیگر زنان به طور یکسان با مردان از فضاهای شهری بهره مند نمی شوند و به زعم برخی مفسرین شهری: شهرها محصول برنامه ریزی های شهری مردانه است و شهرسازی مدرن در ماهیت خود خصلتی پدرسالارانه دارد، گویا شهرسازی مدرن از ارزش ها و هنجارهای مردانه تبعیت می کند (مهدیزاده، ۱۳۸۷).

همچنین امروزه ماهیت بیشتر فضاهای شهری جنسیتی شده و در عمل فضاهای شهری تحرک آزادانه ی زنان را محدود می کنند. به عقیده ی بسیاری از محققان، محدودیت ها و حصارهای فرهنگی ایجاد شده برای زنان در فضای اجتماعی و عرصه های عمومی باعث شده است که آنها نتوانند به خوبی از موقعیت خود بهره ببرند و مجبور باشند خود را همچون یک عنصر غیر لازم از صورت مسئله ی فضاهای شهری و عرصه های عمومی حذف کنند و نیازهای فضایی خود به عنوان یک شهروند را منکر شوند.

در این راستا در دهه های اخیر در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران، توجه به نیازهای ویژه بانوان از سوی برنامه ریزان شهری مطرح شده است، چراکه نیمی از شهروندان را بانوان تشکیل می دهند. پارک ها و فضای سبز مختص بانوان، به عنوان یکی از مهم ترین مراکز خدمات رفاهی و تفریحی بوده است که علاوه بر جنبه ی بهداشتی و روانی، در توسعه ی پایدار شهری و بهبود کیفیت زندگی بانوان اهمیت بالایی دارد.

در اغلب مطالعات، بر پارک ها و فضای سبز شهری - به عنوان عامل مهمی که می تواند کیفیت زندگی اجتماعی را ارتقاء دهد - تأکید شده است. پژوهش های محققان ایرانی و مطالعات خارج از ایران نشان می دهد که الگوهای فراغت زنان شهری، از شکل انفعالی و درون خانگی به شکل فعالانه و برون خانگی میل می کند (سرایی و همکاران، ۱۳۹۱).

طلعت در تحقیقی با عنوان عوامل مؤثر بر افزایش احساس امنیت زنان در پارک های شهر بجنورد به این نتیجه دست یافت که خصوصیات محیطی، تصور فرد از خود، اعتماد اجتماعی، تجارب قبلی، آگاهی های اجتماعی، محل سکونت، احساس کنترل، نظم اجتماعی، پابندی اجتماعی، پایگاه اجتماعی و اقتصادی، ضمن داشتن رابطه معنادار به ترتیب بیشترین تأثیر را بر افزایش احساس امنیت زنان دارند (طلعت، ۱۳۹۳).

گلی و همکاران در تحقیقی با عنوان سنجش رضایتمندی از تفکیک جنسیتی فضاهای عمومی شهری از دیدگاه کاربران مطالعه موردی: پارک بانوان شمس تبریز به این نتیجه دست یافت که توجه به جایگاه زنان در جوامع کنونی و محدودیت ها- شاخصه ها را تا حدودی پررنگ تر نموده تا احساس امنیت محیطی در بخش های مختلف فضاهای شهری به ویژه پارک ها و فضاهای گردشگری در ساعات مختلف شبانه روز برای زنان فراهم شود (گلی و همکاران، ۱۳۹۳).

جمال محمدی و همکاران در تحقیق خود با عنوان بررسی احساس امنیت زنان در مناطق شهری نمونه ی موردی مناطق ۱۳ و ۵ اصفهان به دست آورد که بین شاخص های اجتماعی و کالبدی با میزان امنیت، رابطه ی مستقیمی وجود دارد؛ یعنی هر چه این شاخص ها در حد بالاتری باشند، امنیت نیز افزایش پیدا می کند. مردم حضور پلیس و نیروی انتظامی را مهم ترین عامل در ایجاد حس امنیت می دانند (محمدی و همکاران، ۱۳۹۲).

گلی و همکاران در پژوهشی با عنوان «ارزیابی نگرش جنسیتی در طراحی فضاهای شهری مطالعه موردی پارک بانوان شمس تبریز» به این نتیجه رسیدند که بیشترین رضایت ساکنان از نحوه ی طراحی پارک بانوان شمس تبریز متعلق به متغیرهای طراحی مناسب فضای درونی پارک نسبت به اشرفیت ساختمان های مجاور، سرزندگی و شادابی به خاطر طراحی فضاهای درونی پارک و میزان احساس امنیت و آرامش روانی در پارک است (گلی و همکاران، ۱۳۹۲).

رحیمی و پیربابایی در تحقیقی با عنوان نقش سازمان دهی فضایی و ادراکی خیابان در احساس امنیت عابرین؛ مطالعه موردی: شهر تبریز به این نتیجه دست یافتند که علاوه بر وجود همبستگی معنادار بین عوامل سازمان دهی فضایی و ادراکی، نقش سازمان فضایی، قوی تر و از میان شاخص های آن، وضوح فضا و از میان شاخص های عوامل ادراکی- خوانایی، ویژگی های جداره ی خیابان، بیشترین نقش را در احساس امنیت عابرین دارند (پیربابایی و رحیمی ۱۳۹۲). زین العابدین نیز در تحقیق خود با عنوان مؤلفه های تأثیرگذار بر امنیت شهروندی در شهر رشت به دست آورد که میزان اثرگذاری مسائل اجتماعی- فرهنگی بر امنیت شهروندی در شهر رشت بیش از مسائل اقتصادی-سیاسی است (زین العابدین، ۱۳۹۱).

رهبری در پژوهشی با عنوان احساس امنیت در فضاهای شهری و حق زنان به شهر؛ پژوهش اکتشافی در شرق تهران به دست آورد که چهار عامل مهم در نگرش و ادراک زنان از امنیت شهری مؤثر است: ویژگی های فضای شهری، میانجی های انسانی، حافظه ی جمعی و چندپارگی زمانی. برای بیشتر زنان تأثیر میانجی انسانی، از جمله حامی فردی و حامی عام، به عنوان عوامل تعدیل کننده ی احساس ناامنی تأثیرگذار است؛ لذا ایجاد فضاهای امن شهری با طراحی فضاهای مساعد، افزایش حضور میانجی های عام و نظارت پلیسی ممکن می شود (رهبری، ۱۳۹۱).

رضایی در تحقیق خود با عنوان مطالعه جامعه شناختی احساس امنیت زنان در فضاهای عمومی: مطالعه ی موردی خیابان پاسداران شهر سمنان به این نتیجه دست یافت که احساس ناامنی عموماً از طرف مردان به وجود می آید و فضاهای عمومی را به فضاهایی مردانه تبدیل می کنند. زنان بررسی شده در این تحقیق معتقدند، اگر زنان در این فضاها پوشش مناسب داشته باشند و از حرکاتی که باعث جلب توجه مردان می شود پرهیز کنند تا حدود زیادی در این فضاها احساس امنیت خواهند داشت (رضایی، ۱۳۹۱).

نیازی و همکاران در پژوهش انجام شده با عنوان عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر احساس امنیت زنان در مناطق شمال تهران و مناطق جنوب تهران به دست آوردند که بین متغیرهای اجتماعی و فرهنگی (مهارت های زندگی، هویت ملی، سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی و پایگاه اجتماعی-اقتصادی) با مقوله ی احساس امنیت اجتماعی زنان در مناطق شمال و جنوب تهران رابطه ی معنی داری وجود دارد (نیازی و همکاران، ۱۳۹۰).

گلی در تحقیقی با عنوان زنان و امنیت در فضاهای عمومی شهری: مطالعه ی موردی پارک آزادی شیراز به این نتیجه دست یافت که عوامل محیطی مانند کاربری ارضی، تنوع کاربری های پیرامون و ساعت های فعالیت آنها و نیز مجاورت های مکانی کاربری ها، با افزایش حس امنیت زنان پاسخ گو رابطه ی معناداری دارد (گلی، ۱۳۹۰).

بمانیان و همکاران در پژوهش خود با عنوان «سنجش عوامل مؤثر بر ارتقای امنیت زنان در محیط های شهری: مطالعه ی موردی محدوده ی اطراف شهر تهران» به این نتیجه دست یافتند که بین احساس امنیت درک شده از فضا و میزان رفت و آمد و استفاده از آن رابطه ی مستقیمی هست. در بررسی رابطه ی بین نوع کاربری و میزان احساس امنیت، بالاترین میزان احساس مربوط به کاربری های مسکونی پیرامون پارک شهر است (بمانیان و همکاران، ۱۳۸۸).

زنجانی زاده در تحقیق با عنوان زنان و امنیت شهری، مطالعه ی موردی: کلانشهر مشهد به دست آورد که ویژگی هایی مانند میزان اقتدار زن در خانواده، اشتغال زنان و محل سکونت در میزان احساس امنیت اجتماعی زنان تأثیرگذار است و رابطه ی معنی داری بین این متغیرها با متغیر امنیت اجتماعی زنان وجود دارد (زنجانی زاده، ۱۳۸۰).

اسریسران و همکاران در پژوهشی با عنوان ترس از جرم در پارک های شهری، مطالعه ی موردی ساکنین کوالالامپور به دست آوردند که ویژگی هایی چون پوشش گیاهی تراکم، حضور تنها در پارک، نامنظمی در چیدمان عناصر در پارک، آشنایی با پارک، اطلاعات پیشین در خصوص جرائم اتفاق افتاده در پارک و تجربیات پیشین قربانی شدن در جرائم از عوامل مؤثر در میزان احساس امنیت استفاده کنندگان از پارک های شهری کوالالامپور است (اسریسران و همکاران، ۲۰۱۵).

همچنین در پژوهش دیگری با عنوان مطالعه ی اجتماعی از ترس قربانی شدن در فضاهای سبز عمومی شهری، مطالعه مروری، با استفاده از مطالعات پیشین (۴۸ مورد) عوامل مؤثر در میزان احساس امنیت در فضاهای سبز عمومی شهری استخراج و مشخص شد که عوامل فردی چون جنسیت و تجربیات پیشین بیش از عوامل محیطی و اجتماعی در احساس وقوع جرم مؤثر هستند (همان، ۲۰۱۴).

طاهری و ابراهیم پور در تحقیقی با عنوان امنیت اجتماعی زنان در فضاهای شهری نمونه موردی: کلانشهر مشهد نشان دادند که امنیت فضاهای شهری در محدوده ی مطالعه شده پایین است. اگر زمان حضور زنان افزایش پیدا کند، امنیت شهری افزایش خواهد یافت (طاهری و ابراهیم پور، ۲۰۱۴). دیاس و همکاران در تحقیق خود با عنوان امنیت شهری و رفتار فضایی، تحلیل ادراکی و ترکیبی از نواحی مرکز شهر پورتوآلجر به دست آوردند که عوامل اجتماعی و فضایی با توجه به اثری که اجزای محیطی و شناخت فضایی محیط های باز شهری دارند، بر کمبود امنیت و افزایش جرم تأثیر گذارند (دیاس و همکاران، ۲۰۰۷).

مارتین در پژوهش زنان و امنیت در فضاهای شهری به دست آورد که ادراک ناامنی در فضاهای عمومی بسیار با پروسه ی تعاملات اجتماعی و ساخت اجتماعی ناامنی رابطه دارد (مارتین، ۲۰۰۶). مورن طبق نتایج حاصل از پژوهشی با عنوان نگرشی بر رویکرد زندگی روزمره اعلام کرد که امنیت ذهنی جدا از میزان جرم، به وسیله ی عوامل زیادی از جمله خلق و خوی و طبیعت فردی، علائم محیطی، اعتماد سیاسی و رسانه ها، تأثیر می پذیرد و افراد مختلف با تنوع شرایط محیطی، درک متفاوتی از ناامنی و سطح تحمل دارند (Morn:2005).

باندز در تحقیق انجام شده با عنوان نظریه های اجتماعی شهر (شهر، فرد و جامعه) ثابت کرد که نظم پدرسالارانه ی جوامع با شکل گیری شهر تقویت می شود؛ چرا که فضای جنسیت زده، ناهمسانی قدرت مردان و زنان را در جامعه تشدید می کند. محدودیت تحرک زنان در استفاده از فضا و بر ساخت هویتشان به معنی تحت سلطه بودن آنهاست. لذا تجربه ی زنان از کل زندگی شخصی و اجتماعی خود به نحو متمایزی از مردان تجلی می یابد و در بسیاری از مراحل و موقعیت های زندگی با احساس هراس از مواجهه با دنیای مردانه ای که متعلق به آنها نیست و قوانین خود را به آنها دیکته می کند، مواجه می شوند (Bonds:2004).

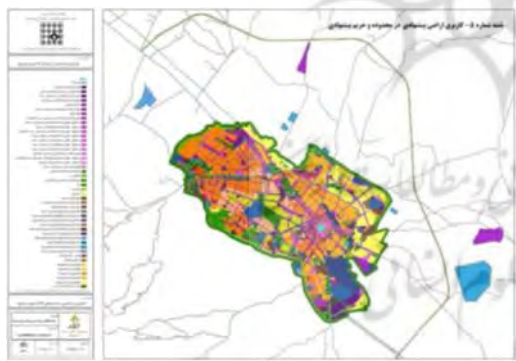
السون در تحقیق خود با عنوان تحقیقات کمی در حوزه ی مطالعات زنان به این نتیجه دست یافت که در میان زنان و افراد پا به سن گذاشته ساکنین شهری و گروه های با درآمد پایین ترس از ناامنی بیشتر است (2000, Elson). فوآ و همکاران در پژوهشی با عنوان گفت و گوهای روزانه: فضاهای زنانه و چشم انداز مسکن عمومی در سنگاپور بیان کردند که زنان می توانند در زندگی روزانه ی خود در فضاهای اختصاصی خود تغییر به وجود آورند. این تغییر در اماکن متراکم و با ازدحام بیشتر به وقوع می پیوندد (Foa & Partners:1988).

براندا و همکاران نیز در پژوهش خود با عنوان مکانی که زنان در آن احساس ناامنی می کنند، تصور از خطر و تأثیر آن در احساس قربانی شدن در سنگاپور به دست آوردند: مکان هایی که برای جنبش و حرکت ظرفیت کمتری دارند، مستعد وقوع جرم هستند. همچنین با بزرگ تر شدن فضا، افزایش حضور مردم و ایجاد الگوهای حرکتی توسط فضاهای خصوصی شده با مردمی که در آن حضور دارند، امنیت استفاده کنندگان از فضا افزایش خواهد یافت (Branda & Partners:1995).

جدول ۱- مهمترین فاکتورهای موثر بر ایجاد امنیت از دیدگاه صاحبانظران (منبع: نگارندگان)

صاحب نظران	فاکتور های موثر در ایجاد امنیت
آنجل ۱۹۶۹ / پاکزاد ۱۳۹۰/ضرابیان ۱۳۸۹/لینچ ۱۹۸۱/ یان بنتلی / راجر ترانیک ۱۹۸۶ / جان پانتر / گرین ۱۹۹۲ /	حریم فضای خصوصی و عمومی
آنجل ۱۹۶۹ / محمودی نژاد ۱۳۸۶ / تایلر و هرل ۱۹۹۶ / پاکزاد ۱۳۹۰ / جیکوبز ۱۹۶۱/ یان بنتلی / راجر ترانیک / گرین ۱۹۹۲ /	ورودی سواره و پیاده
فیشر و نسر ۱۹۹۲ / گافمن ۱۹۷۱ / وار ۱۹۹۰ / گیسون ۱۹۷۹ / ویلسون و کلینگ ۱۹۸۲ / اولاسکی ۲۰۰۴ / یان بنتلی	چیدمان فیزیکی فضا
محمودی نژاد ۱۳۸۶ / ۲۰۰۰.cozenes / schneider / ضرابیان ۱۳۸۹ / مایکل سات ورث / ویولچ ۱۹۸۳ / کولمن	حس تعلق
Schneider / ویولچ ۱۹۸۳ / یان بنتلی / کولمن / داندل اپیلیارد / مایکل سات ورث	سازگاری معنایی
ویلسون و کلینگ ۱۹۸۲ / اولاسکی / زلینکا و برنا ۲۰۰۰ / Cozenes ۲۰۰۰ / ویولچ ۱۹۸۳ / یان بنتلی / مایکل سات ورث	غناى بصرى
ویلسون کلینگ / اولاسکی / زلینکا و برنا ۲۰۰۰ / جان پانتر / گرین ۱۹۹۲ / هاتن و هانتز	زیبایی شناسی
جین جیکوبز ۱۹۶۱ / نیومن / فولر ۱۹۹۲ / پاکزاد ۱۳۹۰ / اکبری و پاک بنیان ۱۳۹۱	تراکم
جین جیکوبز ۱۹۶۱ / فولر ۱۹۹۲ / گلی ۱۳۹۰ / کولمن / داندل اپیلیارد	تنوع کاربری
جین جیکوبز ۱۹۶۱ / کولمن ۱۹۸۷	فعالیت های شبانه
جین جیکوبز ۱۹۶۱ / Coupland / محمودی نژاد ۱۳۸۶ / کولمن ۱۹۸۷	اجتماع پذیری فضاهای عمومی
عینی فر ۱۳۷۹ / کلکار ۱۳۸۰ / الیزابت وود ۱۹۶۱ / آنجل ۱۹۶۹ / لینچ ۱۹۸۱ / اسکار نیومن ۱۹۷۲ / محمودی نژاد ۱۳۸۶ / تایلر و هرل ۱۹۹۶ / ویلسون و کلینگ ۱۹۸۲ / ۲۰۰۰ Cozenes	نظارت همگانی غیر مستقیم
۲۰۰۰ Coupland / آنجل ۱۹۶۹ / علیخواه نجیبی ۱۳۸۴ / لینچ ۱۹۸۱	نظارت مستقیم پلیس و دوربین های مدار بسته

۴- معرفی منطقه مورد مطالعه

شکل ۱. محله مورد مطالعه (منبع: شهرداری مشهد)

شهرداری منطقه ده با ۱۲ محله در محدوده خدماتی ۲ هزار و ۳۴۹ هکتار و جمعیت حدود ۳۱۲ هزار و ۸۸۹ نفر در سال ۱۳۷۱ شروع به کار نموده است. است شهرداری منطقه ده با وسعتی در حدود ۲۳۳۶ هکتار و جمعیتی بالغ بر ۲۹۶۸۲۳ نفر در شمال غربی مشهد واقع شده است. تراکم جمعیت در منطقه چیزی در حدود ۱۲۷ نفر در هکتار میباشد و براساس سرشماری سال ۹۵ نسبت جنسیتی منطقه ۶/۱۰۰ بوده، یعنی به ازای هر ۱۰۶ نفر مرد ۱۰۰ نفر زن در منطقه وجود دارد.

۵- روش تحقیق

از مهمترین بخش های هر مجتمع مسکونی که محل بروز تعاملات اجتماعی شهروندان، ساکنان و محل جریان زندگی شهری است، فضاهای عمومی است. یکی از شرایط حضور مردم در این فضاها، تامین احساس امنیت آنها می باشد. ناهنجاری های کلیدی از جمله عوامل موثر بر کاهش احساس امنیت کنندگان از فضاهای عمومی است. با توجه به بررسی ها و مطالعات بسیار زیاد در زمینه امنیت محلات شهر مشهد و مساعدت اداره آگاهی و دایره مبارزه با آدم ربایی و سرقت های مسلحانه، محله امامیه مجتمع های مسکونی خانه سازی فاز ۳ و سامان ۲ به عنوان محل مطالعه و نمونه موردی برگزیده شده اند. حجم نمونه آماری براساس جمعیت ساکن در دو مجتمع نمونه موردی و از سه گروه زنان، سالمندان و اقشار آسیب پذیر ساکن در نمونه های موردی تعیین شده است.

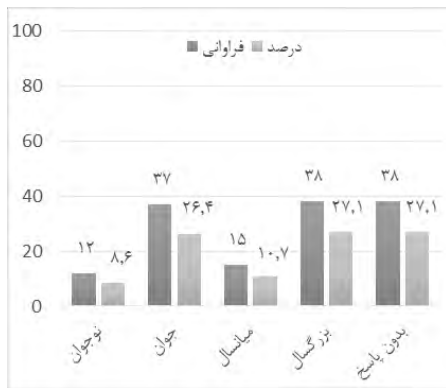
ضرورت انتخاب محله امامیه به عنوان جامعه مورد مطالعه بالا بودن آمار نارضایتی ساکنان محله به خصوص زنان از نقطه نظر امنیت در ساعات مختلف شبانه روز بوده است ، همچنین در اولویت قرار گرفتن ضرورت بررسی امنیت و توجه به امنیت به خصوص در قشر زنان از سوی سازمان های دولتی نظیر شهرداری مشهد، شورای شهر مشهد بوده است . در تحقیق حاضر ، از سیستم باز و بسته و سیستم لیگرت ۵ تایی برای سنجش میزان متغیر وابسته پژوهش یعنی احساس امنیت در جامعه ی آماری پژوهش (ساکنین زن ساکن در مجموعه های مسکونی " خانه سازی فاز ۳" و "سامان ۲" در محله امامیه) از ابزار پرسشنامه استفاده میشود.

هدف از پرسشگری در این پژوهش، سنجش میزان احساس امنیت زنان و اقشار آسیب پذیر ساکن در محله امامیه در مجموعه های مسکونی "خانه سازی فاز ۳" و "سامان ۲" و فضاهای جمعی آن بوده است.

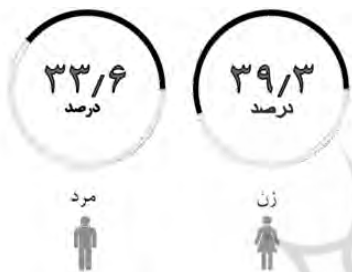
پژوهش حاضر در این راستا با جامعه آماری ۳۰۰ نفری که براساس جدول مورگان و کرجسی جمعیت نمونه ۱۶۹ تعیین گردیده است به منظور سنجش عوامل موثر بر امنیت زنان و اقشار آسیب پذیر محله امامیه مشهد انجام گرفته است . روش پژوهش توصیفی- تحلیلی بوده است که حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران و جدول مورگان و کرجسی تعیین گردیده است . پرسش نامه ها در واحد های مسکونی نمونه های موردی با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی توزیع گردیده است . داده های جمع آوری شده با استفاده از نرم افزار SPSS و پرسش نامه با استفاده از نرم افزار و همچنین محاسبه روش های آماری نظیر رگرسیون، آلفا کرونباخ، همبستگی داده ها و فاکتور آنالیز توصیف و تحلیل شده اند. نتیجه بررسی پایایی پرسش نامه به روش آلفای کرونباخ براساس ۱۷۰ پرسش نامه به شرح زیر است:

جدول ۲- نتایج آزمون آلفای کرونباخ (منبع : یافته های تحقیق)

آلفای کرونباخ	موفه
۰/۶۷۶	قابل دید بودن مجتمع
۰/۶۸۹	کنترل مجتمع توسط ساکنین
۰/۶۸۸	حضور گشت پلیس
۰/۶۹۶	دوربین های مدار بسته
۰/۷۰۹	فعالیت های گروهی ساکنین
۰/۷۱۵	حضور همسایگان در فضاهای عمومی
۰/۷۱۲	کاربری های تجاری
۰/۶۸۸	فعالیت های شبانه روزی
۰/۶۸۶	وجود بازار محله
۰/۷۱۱	ارتفاع زیاد ساختمان
۰/۷۴۴	تعداد زیاد ساختمان ها
۰/۷۱۰	تمیز و زیبا بودن ظاهر ساختمان
۰/۷۱۳	شکل ظاهری ساختمان
۰/۷۱۹	توجه به نمای ساختمان با ظاهری طراحی شده
۰/۷۰۴	محوطه طراحی شده
۰/۶۹۹	حس خانه مسکونی داشتن
۰/۷۱۱	خاطره انگیز بودن فضای سبز
۰/۷۳۵	تفاوت ظاهر بلوک ها از هم
۰/۷۲۴	شکل نیمکت ها و وسایل سرگرمی
۰/۶۸۴	فاصله و جهت قرار گرفتن بلوک ها
۰/۸۲۲	وجود درختچه های کوتاه در فضای سبز
۰/۷۲۶	دیده شدن ورودی بلوک ها
۰/۷۳۱	ارتفاع زیاد درختان
۰/۶۹۱	دیوار داشتن فضای باز محوطه
۰/۷۳۷	اجازه دادن به بازی کودکان در صورت کنترل ورود و خروج افراد
۰/۷۱۸	میزان احساس امنیت در پارکینگ
۰/۷۴۱	میزان احساس امنیت در محله
۰/۷۰۱	کل پرسش نامه

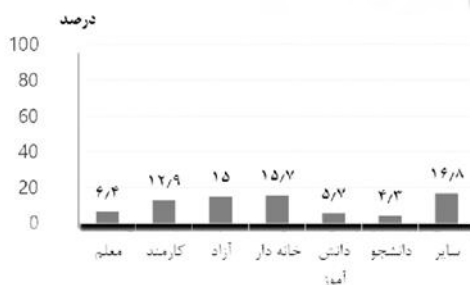
نمودار ۱. فراوانی سن شرکت کنندگان
(منبع: یافته‌های تحقیق)

شکل ۲- فراوانی جنسیت شرکت کنندگان
(منبع: نگارندگان)

شکل ۳. میزان تحصیلات شرکت کنندگان
(منبع: یافته‌های تحقیق)

نمودار ۲. فراوانی شغل شرکت کنندگان
(منبع: نگارندگان)

با توجه به مقادیر به دست آمده آلفای کرونباخ که در تمام ابعاد بیشتر از ۰.۵ است، پایایی پرسشنامه مطلوب بوده است. از آنجایی که در دو مرحله پایایی پرسشنامه بررسی شده است. مواردی که میزان آلفا پایین بود پاسخ دهندگان به جای جواب به درستی سوالات میزان علاقه خود را در آن سوال مطرح و برای اطمینان از صحت و درستی سوالات از آن‌ها سوال شده و جواب را در پرسشنامه وارد کرده است. فراوانی سن ساکنان بیانگر این است که ۳۸ درصد از پاسخ دهندگان دارای رده سنی بزرگسال هستند که لزوم حمایت از نظرامنیت روانی و محیطی را نشان می‌دهد.

تصویر مقابل تعداد ساکنین مجتمع‌های مورد بررسی در مرحله امامیه که پرسش نامه را تکمیل کرده اند را نشان می‌دهد ۳۹.۳ درصد پاسخ دهندگان را زنان و ۳۳.۶ درصد را مردان تشکیل می‌دادند. بنابراین با توجه به فراوانی تعداد زنان ساکن در منطقه لازم است تا شرایط زندگی امن برای آن‌ها فراهم شود.

نمودار دایره‌ای در تصویر زیر میزان تحصیلات ساکنان را نشان می‌دهد همان طور که مشاهده می‌شود ۲۳.۶ درصد از پاسخ دهندگان تحصیلاتی زیر دیپلم و ۲۲.۹ درصد تحصیلات دیپلم را تشکیل می‌دهند که نشان از پایین بودن سطح اطلاعات عمومی مردم منطقه است. همچنین مشاهدات عینی نگارنده پس از مصاحبه نیز نشان داد که اکثر مردم درک درستی از حقوق اولیه خود و یا نیازهای محیطی که باید در محله یا مجتمع خود از آن بهره مند باشند را نداشتند.

بررسی شغل پاسخگویان بیانگر این است که ۱۵.۷ درصد از جمعیت ساکنان را زنان خانه دار تشکیل می‌دهند ۵.۷ درصد را دانش آموزان تشکیل می‌دهند. بنابر این توجه به مساله امنیت این افراد در طول شبانه روز حائز اهمیت می‌باشد. طبق گفته ساکنان، ساعات تعطیلی مدارس و بازگشت دانش آموزان به منزل جزو ساعات خطرناک و خلوت محله است که باعث به خطر افتادن امنیت آن‌ها می‌شود. وجود نقاط کور بسیار زیاد تجمع معتادان مواد مخدر و عدم دید مناسب نسبت به محیط از عوامل نگرانی والدین برای فرزندانشان بوده است.

به منظور بررسی رابطه بین عوامل کالبدی و احساس امنیت تمام عوامل به کمک رگرسیون گام به گام وارد مدل شده‌اند. در روش رگرسیون، متغیرهایی که بیشترین تاثیر را بر متغیر وابسته داشته‌اند به ترتیب در هر گام وارد مدل شده‌اند، از رگرسیون زمانی استفاده می‌شود که چند علت و یک معلول داشته باشیم و از آنجاییکه عوامل کالبدی چند علتی و امنیت یک متغیر بوده است از این روش در این پژوهش استفاده شده است. از این طریق می‌توان فهمید که از این چند متغیر عوامل کالبدی کدام یک تاثیر بیشتری بر امنیت داشته است.

نتایج به دست آمده از مدل رگرسیون گام به گام به صورت زیر است:

جدول ۳- بررسی مدل رگرسیون (منبع: یافته‌های تحقیق)

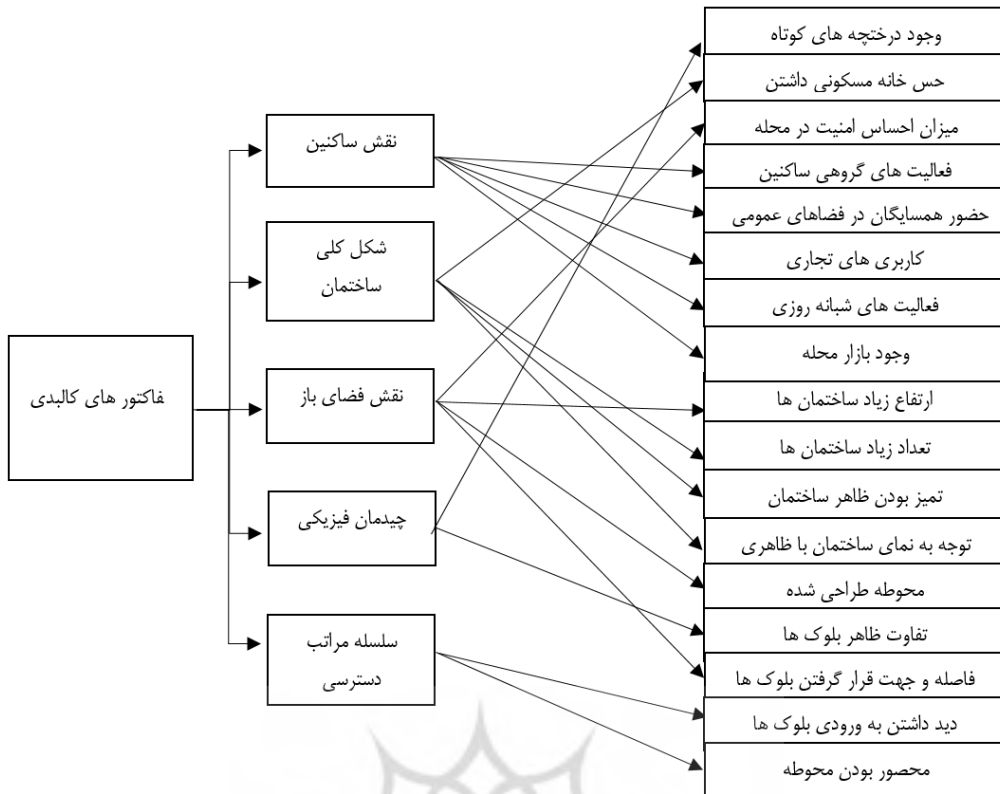
متغیر	ضریب	خطای استاندارد	آماره t	سطح معناداری	نتیجه
قابل دید بودن تمام نقاط مجتمع	۲,۰۵۸	۰,۳۲۷	۶,۲۸۹	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
کنترل مجتمع توسط ساکنین	۲,۶۱۰	۰,۳۳۲	۷,۸۶۹	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
حضور گشت پلیس	۲,۳۲۵	۰,۲۴۲	۹,۶۲۵	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
نصب دوربین های مدار بسته	۱,۸۳۰	۰,۲۱۵	۸,۴۹۱	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
فعالیت های گروهی مشترک بین ساکنین	۲,۲۸۷	۰,۲۶۶	۸,۵۹۷	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
حضور همسایگان در فضاهای عمومی	۲,۶۵۰	۰,۳۲۵	۸,۱۶۱	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
کاربری های تجاری	۲,۶۶۸	۰,۲۴۱	۱۱,۰۷۴	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
فعالیت های شبانه روزی	۲,۶۶۵	۰,۲۲۵	۱۱,۸۵۶	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
وجود بازار محله	۲,۴۶۸	۰,۲۹۴	۸,۳۹۷	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
ارتفاع زیاد ساختمان	۳,۲۶۳	۰,۳۴۴	۹,۴۸۷	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
تعداد زیاد ساختمان ها	۲,۷۷۵	۰,۴۳۳	۶,۴۱۴	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
تمیز بودن ظاهر ساختمان	۱,۷۷۶	۰,۳۴۱	۵,۲۱۶	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
شکل ظاهری ساختمان	۱,۸۷۵	۰,۳۴۳	۵,۴۶۷	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
محوطه طراحی شده	۲,۰۱۸	۰,۳۲۴	۶,۲۲۵	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
حس خانه مسکونی داشتن	۱,۸۴۷	۰,۲۵۲	۷,۳۲۷	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
خاطره انگیز بودن فضای سبز	۱,۹۱۶	۰,۲۵۷	۷,۴۶۵	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
تفاوت ظاهر بلوک ها از هم	۲,۴۰۵	۰,۲۸۵	۸,۴۴۸	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
شکل نیمکت ها و وسایل سرگرمی	۲,۱۴۷	۰,۲۵۵	۸,۴۳۱	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
جهت و فاصله قرار گرفتن بلوک ها	۲,۲۵۵	۰,۲۸۶	۷,۸۷۸	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
وجود درختچه های کوتاه در فضای سبز	۲,۰۱۵	۰,۴۰۶	۴,۹۵۹	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
دیده شدن ورودی بلوک ها	۲,۷۰۱	۰,۴۴۰	۶,۱۴۶	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
ارتفاع زیاد درختان	۲,۱۵۰	۰,۳۸۷	۵,۵۶۱	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
دیوار داشتن فضای باز محوطه	۱,۵۹۷	۰,۳۴۰	۴,۷۰۵	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
اجازه دادن به بازی کودکان	۱,۶۲۵	۰,۳۴۹	۴,۶۵۷	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است
احساس امنیت در پارکینگ	۱,۲۰۸	۰,۲۴۵	۴,۹۳۴	۰,۰۰۰	در مدل معنی دار است

براساس جدول فوق مشاهده می شود که محوطه طراحی شده، دیده شدن ورودی بلوک ها، جهت و فاصله قرار گرفتن بلوک ها، تفاوت ظاهر بلوک ها از هم، وجود درختچه های کوتاه در فضای سبز، فعالیت های گروهی مشترک بین ساکنین، حضور همسایگان در فضاهای عمومی، کاربری های تجاری، فعالیت های شبانه روزی، وجود بازار محله، قابل دید بودن تمام نقاط مجتمع، کنترل مجتمع توسط ساکنین و شکل نیمکت ها و وسایل سرگرمی مهم ترین عوامل تاثیر گذار بر احساس امنیت ساکنان از بین فاکتور های پرسشنامه می باشند.

۶- یافته‌های پژوهش

- تقریباً ۶۰ درصد از ساکنان وجود درختان بلند و همچنین درختچه ها و بوته ها را به طور تقریبی از یک درجه اهمیت در ایجاد امنیت قرار داده اند اما طبق گفته ساکنان در بعضی مکان ها با وجود درختان انبوه امنیتشان به خطر می افتد و در بعضی مکان ها مانند پشت بوته ها پاتوق استعمال دخانیات افراد معتاد شکل گرفته است.
- طبق مشاهدات در بعضی قسمت ها دید کافی نسبت به ورودی ساختمان ها وجود نداشته است. همچنین در مجتمع خانه سازی هیچ نوع حصارکی که حریم ساختمان ها را نسبت به خیابان اصلی مشخص کند قرار نداشته است که خود عاملی برای ورود افراد بیگانه به حریم مجتمع بوده است.
- هیچ گونه مبلمان شهری مناسبی برای سنین مختلف به خصوص کودکان وجود نداشته است که بتوانند در اوقات فراغت خود از آن ها استفاده کنند. افراد سالمند ساکن از عدم وجود فضای سبز مناسب و همچنین محل تجمع مناسب برای صحبت با همسالان خود شکایت دارند.

۴. عدم وجود فضای سبز مناسب که بتواند فضایی برای برگزاری قرارهای ملاقات در یک مکان مشخص باشد. فضایی که بتوان از آن به عنوان پاتوق یاد کرد و هر گروهی سنی احساس تعلق نسبت به آن داشته باشد. در حاشه خیابان اصلی فضای سبز عمومی قرار دارد که گاهی ساکنین از آن برای گذراندن اوقات خود استفاده میکنند، فضایی مشترک که رهگذران غریبه نیز به عنوان محل استراحت در آن مکث میکنند.
۵. همچنین یکی از مشکلات ساکنین مشابه بودن ظاهر ساختمان هایشان نسبت به سایر همسایگی‌ها بوده است، تشابهی که موجب بروز مشکلاتی نظیر عدم آدرس دهی مناسب شده است. که خود عامل عدم احساس تعلق به مکان ساکنین می‌شود.
۶. همه نماها از جنس سیمان است که با غبار و آلودگی‌های چندین ساله ظاهری نامناسب به خود گرفته اند و هیچ یک از ساکنان رغبتی برای تعمیر و بهتر کردن ظاهر آن نمی‌کنند.
۷. ظاهری که بیانگر کاربری مسکونی باشد وجود ندارد، بلکه سری سازی‌های اجباری با عنوان سرپناه ارزان قیمت هستند، بدون توجه به احساسات و نیازهای انسانی. هیچ وجه تمایزی بین بلوک‌ها دیده نمیشود.
۸. یک سوم شرکت کنندگان خانم‌های خانه دار هستند و بیشتر زمان خود را در منزل می‌گذرانند، زنان در مجتمع خانه سازی هیچ شناختی نسبت به همسایگان خود ندارند، حتی حاضر نیستند که اسباب آشنایی را هم فراهم کنند چرا که مطمئن نیستند با چه خانواده‌هایی ممکن است رو به رو شوند و همه علت آن را عدم وجود فضاهای خصوصی برای هر مجتمع بیان می‌کنند، فضایی که افراد غریبه اجازه ورود نداشته باشند.
۹. به دلیل نبودن فضاهای خدماتی و تجاری در نزدیکی مجتمع نظیر سوپر مارکت فروش میوه و تره بار و مایحتاج روزانه یکی از مشکلات ساکنین به خصوص افراد سالمند رفت و آمد مسیر نسبتاً طولانی برای خرید است، به طوری که یکی از خانم‌های سالمند که از درد زانو شکایت دارد روایت میکند در گذشته اتوموبیل وانت روزانه انواع میوه و مایحتاج روزانه در سوپرمارکت را در محله پخش میکرده است و افراد سالمند ساکن طبقات بالاتر با سید سفارش خود را از پنجره دریافت میکرده اند.
۱۰. مجتمع سامان به لحاظ کنترل رفت و آمد از وضعیت بهتری نسبت به مجتمع خانه سازی بهره مند است. حضور نگهبان ساعتی و همچنین محصور بودن مجتمع از اطراف عاملی برای افزایش امنیت و کنترل فضا عمل کرده است، اما مجتمع خانه سازی در محیطی باز بدون هیچ حصار و نگهبانی به عنوان بخشی از فضای شهری محسوب میشود. اتوموبیل‌های ساکنان در فضایی شبیه زمین‌های باز بدون مالک پارک میشوند که مشکلات بسیاری نظیر دزدی تاپر یا ضبط ماشین در محل بسیار رایج است.
۱۱. حضور گشت پلیس تا حدودی میتواند باعث ایجاد امنیت شود اما اخیراً میزان گشت پلیس هم در محله بسیار کاهش پیدا کرده و ساکنین از این وضعیت ناراضی هستند.
۱۲. وجود نقاط کور و دنج در طراحی بلوک‌ها فضاهایی را برای مخفی شدن به وجود آورده است که در ساعات تاریکی بسیار پر خطر هستند.
۱۳. پارکینگ‌های تاریک غیر قابل دید و کنترلی که در زیر بلوک‌ها قرار گرفته اند یکی از نقاط وحشت‌زا برای بانوان عنوان شده است.
- پس از مشخص شدن فاکتورهای مهم و تاثیر گذار بر امنیت زنان و اقشار آسیب پذیر مدل مفهومی نهایی به قرار زیر نمودار ۳ است.

نمودار ۳- مدل مفهومی نهایی (منبع: یافته‌های تحقیق)

۷- نتیجه گیری

محدوده مورد بررسی در این پژوهش، قسمتی از محله امامیه و به طور خاص ساکنین دو مجتمع خانه سازی و سامان بوده است. براساس داده های گردآوری شده و یافته های حاصل، میتوان شاخص های کالبدی موثر در حضور امن زنان و اقشار آسیب پذیر را چنین برشمرد:

- فضاهای عمومی با کاربری‌های متنوع در کنار یکدیگر ضمن اینکه به افراد اجازه انجام فعالیت‌های مختلف را می دهد این امکان را فراهم می آورد تا با سایرین تعامل بیشتری داشته باشد و در کارهای جمعی شرکت کنند به عنوان مثال قرار داشتن سوپر مارکت در نزدیکی پارک مجتمع سبب افزایش نظارت ساکنین بر فضای سبز می شود.
- فضایی محصور با دسترسی آسان اختصاصا برای بانوان که در ساعات مختلف شبانه روز پویا و ایمن است بستری مناسب برای فعالیت های مختلف فراهم می آورد.
- عناصر شاخصی در سایت به این دلیل که افراد را گرد خود جذب می کنند به نقاطی مناسب برای تعاملات اجتماعی بیشتر تبدیل خواهد شد.
- جایگذاری توده‌های ساختمانی در سایت به صورتی که سبب به وجود آمدن مسیرهای بدون بن بست شوند و ایجاد سیر کلاسیون حرکتی مناسب ایجاد کنند.
- جایگذاری و طراحی زمین‌های بازی به نحوی که والدین بتوانند حتی از داخل خانه ناظر فعالیت فرزندان خود باشد، به دلیل اینکه در وقت آن‌ها صرفه جویی کرده و اطمینان خاطر برایشان فراهم می کند مناسب است.
- قرارگیری مسیرهای تردد و پارک اتومبیل‌ها در تراز منفی علاوه بر ایمنی بیشتر در سایت عرصه وسیع تری برای درختکاری و طراحی فضای باز در اختیار قرار می دهد.
- علاوه بر وضعیت اقلیمی، شرایط اجتماعی و فرهنگی ساکنین به گونه ای است که حضور فضای سبز در عرصه‌های خصوصی، نیمه خصوصی (بام سبز و تراس بام) و عمومی در کنار یکدیگر و به صورت مجزا علاوه بر زیبا سازی مجموعه موجب تامین شرایط زیستی مناسب برای ساکنین خواهد شد.
- تنوع در طراحی سایت با استفاده از مصالح گوناگون، فرم‌ها و رنگ‌های متعدد از آنجا که باعث نشانه گذاری و سهولت آدرس دهی می گردد و در ایجاد حس وابستگی و تعلق به مکان موثر است.

- جانمایی مناسب توده ساختمان‌ها و فضای سبز در ارتباط با یکدیگر و خارج از سایت به دلیل اینکه امنیت و حریم اختصاصی مجموعه را بطور طبیعی برای ساکنین فراهم می‌کند مناسب می‌باشد.
- در صورتی که برای فضا عملکردهای مختلفی پیش بینی گردد ساعات بیشتری از شبانه روز آن فضا مورد استفاده طیف‌های مختلفی از ساکنین قرار خواهد گرفت و امنیت مجموعه افزایش پیدا میکند.
- در نظر گرفتن فضایی نیمه عمومی بین فضای عمومی شهر تا محدوده خصوصی زندگی افراد از طریق بالا بردن احساس امنیت و مالکیت حس تعلق به مکان را در ساکنین تقویت می‌کند.
- با توجه به این که در این منطقه زنان سرپرست خانوار نیز ساکن هستند و اکثر ساعات خود را در خانه‌ها سپری میکنند، در نظر گرفتن محیط‌هایی برای ارایه و آموزش هنر و آموزه‌های آن‌ها کمک بسیار زیادی به افزایش تعاملات و بهبود وضعیت امنیتی مجتمع میکند.
- پارکینگ‌های روباز با نورپردازی مناسب در نزدیکی هر بلوک امکان نظارت مستقیم از واحد را برای ساکنین هر بلوک فراهم میکند.
- استفاده از احجام راست گوشه در طراحی طبقه همکف که نقاط کور و بن بست نداشته باشد باعث ایجاد نقاط قابل کنترل در طول مسیر میشود.

منابع

۱. احمدی، فرشته و کریمی، مریم (۲۰۱۵)، بررسی الگوهای کالبدی هویت شهر در محله جلفا اصفهان، سومین همایش بین المللی عمران، معماری و توسعه شهری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
۲. آنسل، مارک (۲۰۱۲)، دفاع اجتماعی، ترجمه آشوری، محمد و نجفی ابرند آبادی، علی حسین، انتشارات سمت، تهران.
۳. اسلامی، نسرين، ضرورت حمایت از اقصاء آسیب پذیر در پرتو حقوق بنیادین بشر، پایان نامه کارشناسی ارشد، صص ۲۰-۲۰.
۴. ایزدی، محمد سعید و حقی، محمدرضا (۱۳۹۴)، ارتقای احساس امنیت در فضاهای عمومی با بهره‌گیری از طراحی شهری، نمونه مطالعه: میدان امام شهر همدان، نشریه هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی، دوره ۲۰، شماره ۲، صص ۱۲-۵.
۵. پاک نژاد، نوید، برنامه ریزی فضاهای امن شهری با رویکرد CPTED، نمونه موردی: محله: آبک گلابدره منطقه یک، هفت شهر، شماره ۴۸-۴۷، تهران.
۶. پاک بنیان، سمانه و اکبری، رضا (۱۳۹۱)، تاثیر کالبد فضاهای عمومی بر احساس امنیت اجتماعی زنان، نمونه موردی: محله نارمک و شهرک اکباتان شهر تهران، نشریه هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی، دوره ۱۷، شماره ۲، صص ۶۴-۵۳.
۷. پورجعفر، مریم، رضایی، فریاد و تقوایی، ع. الف (۱۳۸۹)، فضاهای قابل دفاع به عنوان سرمایه ای اجتماعی در کاهش میزان جرم های شهری و ارتقای امنیت محیطی (با توجه به شهرهای سنتی ایران)، دانشنامه علوم اجتماعی، دوره ۱، شماره ۳، صص ۶۶-۹۲.
۸. خمارتاش، جواد گلستانی، مرادچله، عبدالباقی (۱۳۹۵)، نقش طراحی در ایجاد امنیت در مجتمع های مسکونی، دومین کنفرانس بین المللی مهندسی شهرسازی، عمران و معماری، دانشگاه جامع علمی-کاربردی.
۹. خستو، مریم و سعیدی رضوانی، نوید (۱۳۸۹)، عوامل موثر بر سرزندگی فضاهای شهری-خلق یک فضای شهری سرزنده با تکیه بر مفهوم "مرکز خرید پیاده"، نشریه هویت شهر، سال چهارم، شماره ۶، صص ۷۴-۶۵.
۱۰. دانشپور، عبدالهادی و شیرینی، الهام (۱۳۹۴)، عناصر کالبدی، کارکردی شکل دهنده به هویت بافت های تاریخی شهر ایرانی اسلامی، فصلنامه علمی-پژوهشی نقش جهان، شماره ۵-۱، صص ۲۵-۱۷.
۱۱. رحمت، محمدرضا (۱۳۹۰)، پیشگیری از جرم از طریق معماری و شهرسازی، نشر میزان، تهران.
۱۲. رضایی مقدم، علی، آرزو، حسن، یوسف پور، وحید و عبادی، مسعود (۱۳۹۱)، بررسی جایگاه طراحی در ایجاد حس امنیت در مجتمع های مسکونی، چهارمین کنفرانس برنامه ریزی و مدیریت شهری، مشهد.
۱۳. رضوانی، مریم، متکان، ع. الف، منصوریان، ح و ستاری، مح. توسعه و سنجش شاخص های کیفیت زندگی شهری، مطالعه موردی: شهر نورآباد، استان لرستان، مطالعات و پژوهش های شهری و منطقه ای، صص ۱۱۰-۸۷.
۱۴. رضوانی، علیرضا (۱۳۹۲)، روح شهر باز تعریفی از شهر، فضا، فضای شهری و تعیین شاخص های روحبخش، همایش ملی معماری، فرهنگ و مدیریت شهری، کرج.
۱۵. رضوانی، علیرضا (۱۳۹۳)، طبقه بندی کاربردی روشها و معرفی فرایندهای هفتگانه طراحی معماری، نخستین همایش ملی روش تحقیق در شهرسازی و معماری.
۱۶. ساعی ارسنی، ایرج (۱۳۸۷)، روش های پژوهش در علوم اجتماعی، نشر راه ابریشم، تهران.
۱۷. سرائی، محمدحسین، بهرامی، فریبا و مهره کش، شیرین (۱۳۹۱)، مولفه های هویت بخش های تاریخی شهر "بافت پیرامون مسجد جامع شهر اصفهان"، فصلنامه علمی-پژوهشی، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، شماره هشتم.

۱۸. سالاری سردری، ف، حیدری مقدم، م، سبحانی، ن و عارفی، الف (۱۳۹۳)، بررسی مولفه های کیفیت زندگی در فضاهای شهری، مطالعه موردی: شهر لامرد، دو فصلنامه پژوهشهای منظر شهر.
۱۹. شکوری اصل، شیده (۱۳۹۵)، شناسایی ویژگی های محیطی تاثیرگذار بر احساس امنیت بانوان در فضاهای شهری، مطالعه موردی: محلات مخصوص سلامت، منطقه یازده تهران.
۲۰. شبانی، محمد، ملکی نیا، مهران و احتشام، سعیده، بررسی شاخص های امنیت کالبدی به منظور حضورپذیری زنان در فضای شهری، نمونه موردی بلوار سجاد مشهد، دانشگاه پیام نور شهرستان بیرجند.
۲۱. شیعه، اسماعیل و علی پور اشلیکی، سجاد (۱۳۸۹)، تحلیل عوامل کیفیت بخش محیط گردشگری ساحلی با توجه به معیارهای گردشگری پایدار، مطالعه موردی: سواحل شهر رامسر، آرمانشهر، شماره ۵، صص ۱۶۷-۱۵۵.
۲۲. شاطریان، م، سهراب زاده، مهران و سادات حسینی، ن (۱۳۹۵)، سنجش احساس امنیت اجتماعی زنان در فضاهای عمومی شهرهای جدید، نمونه موردی: پرند، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۴۸، صص ۱۹۸-۱۷۳.
۲۳. ضریبان، فرناز (۱۳۸۹)، طراحی فضاهای باز قابل دفاع در محلات مسکونی شهر تهران، مطالعه موردی: محله باغ فیض - پونک، دانشگاه آزاد اسلامی.
۲۴. طهماسبی بلداجی، مرتضی (۲۰۱۵)، بررسی طراحی مجتمع های مسکونی با رویکرد ایجاد حس امنیت در فضا، کنفرانس بین المللی عمران، معماری و زیرساخت های شهری، تبریز.
۲۵. طاهری، زهرا و ربانی، رسول (۱۳۹۱)، بررسی احساس امنیت در بین اقشار آسیب پذیر جامعه، مطالعه موردی "شهروندان اصفهانی"، دو فصلنامه جامعه شناس اقتصادی و توسعه، شماره اول، صص ۱۲۲-۹۱.
۲۶. غراب، ناصرالدین (۱۳۹۰)، هویت شهری، انتشارات سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور، تهران.
۲۷. فرید طهرانی، سایه (۱۳۹۰)، ترس در فضای شهری، نشر آرمانشهر، تهران.
۲۸. فیض آبادی، محمود و شیررفیع اردکانی (۱۳۹۴)، بیان هویت در معماری معاصر ایران با تاکید بر سازه گرای، مجموعه مقالات دومین کنگره بین المللی افق های جدید در معماری و شهرسازی، تهران.
۲۹. فکوهی، ناصر و حسین یزدی، مریم (۱۳۹۲)، هویت مکانمند و بی هویتی در فضای شهری، مطالعه موردی: دو مجتمع مسکونی در تهران، پژوهش های انسان شناسی ایران، دوره ۳، شماره ۲، صص ۲۴-۷.
۳۰. قلیچ، مرتضی، عماری (۱۳۹۲)، حسن، درآمدی بر فضای بی دفاع شهری، نشر تیس، تهران.
۳۱. کاظمی، لیلا و عظمتی، حمیدرضا (۱۳۹۴)، ارتقا امنیت کودکان در فضاهای باز مجتمع های مسکونی، مطالعه موردی: مجتمع مسکونی آمان تبریز و محله مسکونی مقصود به تبریز، همایش ملی نگاه نو به شهرسازی، امنیت و پیشگیری از وقوع جرم در فضاهای شهری.
۳۲. گلکار، کورش (۱۳۷۹)، "مولفه های سازنده کیفیت طراحی شهری"، نشریه علمی پژوهشی "صفه"، شماره ۳۲، صص ۳۸-۶۵، تهران.
۳۳. گلی، ع، قاسم زاده، بهنام، فتح بقالی، ع و رمضان مقدم و اجاری، ی (۱۳۹۴)، عوامل موثر در احساس امنیت اجتماعی زنان در فضاهای عمومی شهری، مطالعه موردی: پارک ایل گلی تبریز، مطالعات راهبردی زنان، فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده، سال هیجدهم، شماره ۶۹.
۳۴. لطیفی، غلامرضا و صفری چابک، ندا (۱۳۹۱)، بازآفرینی مفهوم محله در شهرهای ایرانی اسلامی بر پایه اصول نوشهرگرایی، فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات شهری، شماره هفتم.
۳۵. محمد نسل، غلامرضا (۱۳۹۳)، کلیات پیشگیری از جرم، نشر میزان، تهران.
۳۶. مدنی پور، علی (۱۳۸۷)، فضاهای عمومی و خصوصی شهر، ترجمه نوریان، فرشاد، نشر شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری، تهران.
۳۷. میرحسینی، زینب السادات و جهان بخش (۱۳۹۵)، حیدر، بررسی تاثیر مولفه های کالبدی بافت تاریخی بر امنیت محیطی گردشگران، مطالعه موردی محله چرخاب شهر اردکان، هویت شهر، شماره بیست و هشتم، صص ۱۰۴-۸۹.
۳۸. مستقیم، بهروز (۱۳۹۲)، طراحی مجموعه مسکونی با رویکرد خلوت و قلمروپایی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه گیلان صص ۱-۱۳.
۳۹. مهدوی نژاد، محمد جواد و سعادت جو، پریا (۱۳۹۳)، هویت گرایی در معماری معاصر کشورهای اسلامی، نمونه موردی: عربستان سعودی، پژوهش های معماری اسلامی ۳، فصلنامه علمی-پژوهشی قطب علمی معماری اسلامی، سال اول، شماره سوم، صص ۹۲-۷۵.
۴۰. نیومن، اسکار (۱۳۸۷)، خلق فضای قابل دفاع، ترجمه فائزه رواقی و کاوه صابر، نشر طحان، تهران.
۴۱. نقدی، اسداله و بابایی، حیدر (۱۳۹۴)، مرور بر شاخص ها و مولفه های کیفیت زندگی شهری، مطالعه موردی: شهر همدان، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، سال هفتم، شماره بیست و سوم، دانشگاه آزاد اسلامی.

۴۲. نصر، طاهره(۱۳۹۳)، واکاوی معنای "هویت" در سنجش پارادایم "تحلیل جایگاه حیات بخشی در بافت شهر"، هویت شهر، سال هشتم، شماره هیجدهم، صص ۲۶-۱۳.
۴۳. نادریان، زهرا(۱۳۹۶)، بازآفرینی فرهنگی اجتماعی فضاهای شهری با هدف ارتقا هویت محله ای، مطالعه موردی: محله سنگ شیر همدان، مطالعات محیطی هفت حصار، سال ششم، شماره نوزدهم، صص ۹۶-۸۷.
۴۴. نصر، طاهره و ماجدی، حمید(۱۳۹۲)، نگاهی به مقوله هویت در شهرسازی، معماری و شهرسازی آرمان شهر، شماره ۱۱، صص ۲۶۹-۲۷۷.
۴۵. هوشمند، احد، قلی پور، حسن، محمودی، لیلا، محمودی، احمدعلی و کریمی، بهمن(۱۳۹۶)، عوامل موثر بر ویژگی های محیطی و تاثیر آن در امنیت اجتماعی شهر بناب، رویکردهای پژوهشی در علوم انسانی و مدیریت، پنجمین کنفرانس بین المللی.
۴۶. هجرت، نوید(۱۳۹۵)، آنالیز امکان سنجی فنی مجموعه معماری چند عملکردی سرای محله، با رویکرد ساخت نهاد اجتماعی محله، سومین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در عمران، معماری و شهرسازی، برلین-آلمان.
47. Axford , S (1993) , Crime and Older People , A Practical Application of Defesible Space Theory , Austalian Institute of Criminology , 9.
48. Bacova , A , Duarte , P , Iranmanesh , A.R , Joklova , V , Madrazo , L , Malovany , M , Nabizadeh , S , Ooms , T , Rivera , O , Scherlinck , K , Tijjani , Y , Tucny , J (2011), Housing Concepts, OIKODOMOS Housing Concepts, pp. 1-37.
49. Begault , Larissa, Crime Prevention through Environmental Design , A Public Life Approach , Gehl Institute.
50. Cozens, P and Love, T(2015), A Reviwe and Current Status of Crime Prevention through Environmental Design(CPTED), Journal of Planning Literature , pp. 1-20.
51. Canterbury Saftey Working Party (2004), Safer Canterbury, Creating Safer Communities, p.32.
52. Cozens, P, Public health and the potential benefi۳ of Crime Prevention Through Environmental Design , Curtin University of Technology , Vol.18(11-12) , pp. 232-237.
53. Community Safety Action Plan 2015-2019 , Hume City Council , 45.
54. D. Feins , J , C. Epstein , J , Widom , R(1997) , Solving Crime Problems in Residential Neighborhoods:Comprehensive Changes in Design, Management, and Use , National Institute of Justice , Issues and Practices , 116.
55. D. Breetzke , Landman , K and G. Cohn , E , Is it safer behind the gates? Crime and gated communities in South Africa , 31.
56. Hedayati Marzbali , M , Abdullah , A , Abd. Razak , N , Maghsoodi Tilaki , M.J(2011) , A Review of the Effectiveness of Crime Prevention by Design Approaches towards Sustainable Development , Journal of Sustainable Development , Vol. 4, No. 1 , pp.160-72.
57. H. Schneider , R (2017) , Defensible Space and CPTED in Urban Design : Planning for Crime Prevention , 17.
58. K.Baran , P , R.smith , W , Toker , U(2006), Conflict between Space and Crime: Exploring the Relationship between Spatial Configuration and Crime Location, EDRA37, Atlanta.
59. Leafe Hall , C (2016) , No Crime by Design? Crime Deterrence and Urban Design Reform in the USA after World War II , Bard College , pp. 1-93.
60. Mahdavinia, M , Sardari Mamaghani, N and Goudarzi, S.(2014), Review of environmental paradigms in residential complexes: A case study in Ekbatan Complex, European Online Journal Of Natural And Social Sciences, Special Issue on Architecture ,Urbanism and Civil Engineering, Vol .3, No. 4.
61. Newman, Oscar(1974), Defensible Space, Washington and Lee Law Rview, Vol .31, No.3, pp. 809-817.
62. Newman, Oscar(1996), Creating Defensible Space, Institute for Community Design Analysis.
63. Nicholas Fester , R (2015) , Crime Prevention through Spatial Planning, The Case of Harare, Khayelitsha , University of Cape Town , 175.
64. Queensland Government, Crime Prevention through Environmental Design, Guidelines for Queensland, Part A:Essential Features of Safer Places, pp. 1-48.
65. Rae Grohe , B (2006) , Perceptions of Crime, Fear of Crime, and Defensible Space in Fort Worth Neighborhoods , PH.D .Thesis , Texas University(Arlington) , 169.
66. Wortley, R and Mazerolle, L, Crime Prevention through Environmental Design, Environmental Criminology and Crime Analysis (Eds) , Chapter 9, pp.153-177 , UK.
67. Wisconsin , N (2007) , Crime Reduction at Low Income Housing Development , Goldstein Award for Excellence – Entry , Neenah Police Dept , 16.